

הרעיון המשיחי בישראל

הרעיון המשיחי בישראל הוא היסוד האופטימי ביותר בעולם היהדות, תקוות דור דורים, החלום הנכסף של האומה הישראלית לעתיד אידיאלי טוב יותר, תיקון כל העוללות הנוראיות בגוף ובנפש שספגה **האומה מאז היותה**. בימי המבוכה שבהם אנו שרויים, כאשר לבבות רבים תוהים, וכשל כבר כוח הסבל, והנשמה היהודית נכספת במלוא ערגתה לתשועת עולמים, תשועת השם כהרף עין, מן הראוי לעלעל בסוגיה זו של הרעיון המשיחי – שכולנו מצפים להתגשמותו במהרה – ולו רק כדי לרוות צמאונה של הנפש מחזון יקר זה, מזיוו ומהדרו. המקורות השונים הדנים ברעיון המשיחי הם רבים וענפים. אי אפשר לכנס ביריעה קצרה מעין זו מחקר מקיף ושיטתי. הדברים שיובאו להלן הם אך פרי עיון חטוף, בחינת מראי מקומות, אבל יש בהם כדי לגרות את הקורא להרחיב ולהעמיק בסוגיה חשובה זו כיד ה' הטובה עליו.

א. האמונה ברעיון המשיחי ביהדות

האמונה בביאת המשיח היא יסוד גדול בעולם היהדות. לדעת הרמב"ם¹ היא אחד מי"ג עיקרי האמונה. וז"ל בפירוש המשניות בהקדמתו לפרק חלק: "היסוד הייב – ימות המשיח, והוא: להאמין ולאמת שיבוא, ולא יחשוב שיתאחר. אם יתמהמה – חכה לו. ולא ישים לו זמן"².

האמונה בביאת המשיח אינה חזון אסקטולוגי בלבד, אלא חלק מן ההוויה המתמדת הישראלית. התחדשות ימי האומה כקדם – שהיא תוכן האמונה בביאת המשיח³ – היא סוד חייה של כנסת ישראל, ומכאן נצחיותה והתמד קיומה. יסוד ההתחדשות המתמדת נעוץ באופייה של האומה. לא אחת עמדה בפני אימת הכיליון ונולדה מחדש. "באו ויגידו צדקתו, לעם נולד כי עשה"⁴; "ועם נברא יהלל יו"⁵. עם ישראל בהווייתו, שהוכחה לא אחת בהיסטוריה, הוא עם שתמיד נולד מחדש, עם שתמיד מתהווה ותמיד נברא.

1. הקדמת הרמב"ם בפירוש המשניות לפרק חלק. וראה בספר העיקרים (מ"א פ"א) העמקה בשיטת הרמב"ם.
2. וראה הלי מלכים יא א. וראה בספר "שער אמונה" לרב דנין (עמ' קסח ואילך) דיון בהרחבת ייגעי קרי האמונה.
3. אחת הראיות שהר"מ מביא לאמונה בבוא המשיח היא פרשת הגאולה האמורה בפרשת נצבים. עין הלי מלכים שם.
4. תהי כב לב.
5. שם קב יט.

2. דמות מנהיגות ריאלית

לעומת הדמות המיסטית למשיח המצטיירת בעולם האגדה, ואשר תפסה לה משכן בנפש, אנחנו מוצאים תיאור לדמות המשיחית במונחים של מנהיגות ריאלית, דמות של מלך בשר ודם, אם כי מופלגת משאר מלכי אנוש רגילים. תיאור זה מוצא את ביטויו בדברי הרמב"ם²¹:

"אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם, או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו. אין הדבר כך. שהרי ר"ע חכם גדול מחכמי המשנה היה, והיה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והיה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח..."²².

את תפקידיו של מלך המשיח רואה הרמב"ם במונחים ממלכתיים ריאליים: החזרת מלכות בית דוד ליושנה²³; החזרת משפטי התורה למקומם, כולל בניין בית המקדש ועבודת הקרבנות; השבת העם לתורה ולמצוותיה; תיקון עולם במלכות שדי²⁴. הרמב"ם מביא סימוכין לשיטתו, כאמור, מר"ע וחכמי דורו שראו בבן כוזיבא מלך המשיח, וכן מדרשות חז"ל על פרשת בלעם שבה רמוזים דוד המלך – המשיח הראשון מבית דוד – ומלך המשיח, המשיח האחרון מבית דוד, ושניהם רמוזים באותם מקראות²⁵.

כיוצא בזה אמרו חז"ל²⁶: "רצה הקב"ה לעשות את חזקיהו למלך המשיח, אלא שלא אמר שירה על הנס שזכה לו"²⁷.

ההבנה הבסיסית בתנ"ך של המונח "משיח" היא כדברי הרמב"ם. דוד קורא לעצמו: "משיח אלקי יעקב ונעים זמרות ישראל"²⁸. מספר פעמים הוא מכנה את שאול המלך "משיח ה'"²⁹.

3. תואר לכל מי שהוטלה עליו שליחות אלוקית

מצאנו שהתואר משיח ניתן גם לכל מי שהוטלה עליו שליחות אלוקית, כגון "כה אמר ה' למשיחו לכורש"³⁰. הוא זכה לתואר זה כי הרגיש שהי' פקד עליו לבנות לו בית בירושלים³¹, דהיינו לתת דחף לשיבת ציון בימי עזרא ונחמיה. כך יש להבין גם את פירוש הפסוק "אל תגעו במשיחי, ולנביאי אל תרעו"³², שלפי מהלך הפסוקים שם כוונתו לעם

21. הלי מלכים יא ג.
22. וראה שם עוד הלכה ד. ועיין שם בהשגת הראב"ד ובמפרשי הר"מ.
23. שם, הלכה א.
24. הלכה ד.
25. שם, הלכה ג.
26. סנהדרין צד ע"א.
27. מכאן תוכחת מגולה לאלה שאינם אומרים הלל ביום העצמאות.
28. שמי"ב כג א.
29. שמי"א כו ט; שמי"ב א יד ועוד.
30. יש' מה א. וראה מגילה יב ע"א: "וכי כורש משיח היה?".
31. ראה סוף דה"ב.
32. תהי קה טו; דה"א טז כב.

ישראל כנושא דגל ה' בעולם. וכך דרשו חז"ל את הפסוק "אתם עדי ואני אל"³³: "כשאתם עדי – אני אל, וכשאינן אתם עדי – כביכול איני אל"³⁴, דהיינו אין מי שמעיד על מלכותי.

4. תינוקות של בית רבן – בחינת משיח

במס' שבת³⁵ חז"ל דרשו מקרא זה כך: "אל תגעו במשיחי" – אילו תינוקות של בית רבן". אפשר לומר כך משום שבזכותם מתקיים העולם, וכמו שאמר שם ריש לקיש: "אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תשב"ר". התינוקות פועלים בלימודם ישועה והצלה לישראל ולעולם כולו. ואכן בתקופות קריטיות בהיסטוריה עמדה להם לישראל זכותם של תינוקות של בית רבן וניצלו מכליה. בימי חזקיהו המלך³⁶, בימי מרדכי ואסתר³⁷ ובמעמד הר סיני – בזכות ערבותם³⁸ ניתנה תורה לישראל ונצל העולם מכליה.

ד. תכונות המאפיינות את המשיח

מקובל להבין את ה"משיח" כגואל האחרון המיוחל. בתור שכזה, מצאנו כמה תכונות המאפיינות אותו והעושות אותו לאישיות מופלאה מורמת מעם. להלן אחדות מהתכונות הללו, ונציג את הבולטות שבהן:

1. כתר החכמה האלוקית

הנביא ישעיהו משרטט בפרק יא קווים ותכונות בדמותו של המלך המשיח. בין הסגולות הראשונות הוא מציין את כתר החכמה האלוקית, שבו יהיה מוכתר מלך המשיח: "ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'". שש תכונות נמנו כאן, שלפי חז"ל שש דמויות גדולות משושלת בית דוד מתברכות בהן, ואחת מהן היא מלך המשיח³⁹. עקב החכמה האלוקית, שבה יהא ניחן מלך המשיח, הוא לא יהיה זקוק במשפטיו לאמצעי חקירה ודרישה מקובלים, אלא ייעזר בכוח אלוקי: "והריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח"⁴⁰. ובלשון חז"ל: "מורח ודאיין"⁴¹, וכך בדקו את בן כוזיבא אם אמנם מלך המשיח הוא⁴¹.

33. יש' מג יב.

34. ילקוט שמעוני, ישעיהו פרק מג, ס"י תנה.

35. דף קיט ע"ב.

36. ראה סנהדרין צד ע"ב.

37. ראה אסתר רבה ט ג.

38. ראה שיר השירים רבה א ג.

39. ראה סנהדרין צג ע"ב; רות רבה ז ב.

40. יש' יא ג.

41. סנהדרין צג ע"ב, וראה עוד שוחר טוב תהי פב.

2. מופת הצדק והמוסר

אחד החסרונות הגדולים של מנהיגים בעולם הוא שלעתים הצדק והמוסר אינם נמצאים אצלם בכפיפה אחת עם כוח המנהיגות והשלטון. כישלון מתמשך זה יבוא על תיקונו בדמותו של מלך המשיח שיהיה מופת הצדק והמוסר: "והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו"⁴².

3. עליונות רוחנית ושלמות אידיאלית

תכונה מופלאה בדמותו של מלך המשיח, המעלה אותו לגבהים רמים, מובעת בדרשת חז"ל על הפסוק "הנה ישכיל עבדי, ירום ונשא וגבה מאד"⁴³, ודרשו חז"ל: "הנה ישכיל עבדי – זה מלך המשיח. ירום – מאברהם. ונשא – משה. וגבה – ממלאכי השרת"⁴⁴.

תכונה זו מלמדת על עליונות רוחנית מופלגת ועל שלמות אידיאלית שיגיע אליה מלך המשיח.

ובדרשה דומה מפליגים חז"ל בתיאורם המלביב: "לדוד מזמור, נאום ה' לאדני שב לימיני"⁴⁵ – "איר יודן בשם ר' אחא בר חנינא: לעתיד לבוא מושיב הקב"ה למלך המשיח לימינו, ואברהם לשמאלו. לפני אברהם מתכרכמות ואומר: בן בני יושב לימין ואני לשמאל! והקב"ה מפייסו ואומר: בן בנך על הימין שלך, ואני לימינך. הוי: וענתך תרבני"⁴⁶.

4. אידיאל הקדושה וההתנשאות מעל החומר

תכונה אחרת בדמותו של מלך המשיח היא תכונת הקדושה וההתנשאות מעל החומר והגשמיות.

תכונה זו באה לידי ביטוי בסמליות שברכיבה על החמור המיוחסת למלך המשיח, "עני ורוכב על חמור"⁴⁷.

"התנשאות זו אינה התנשאות של גבורה או עושר, אלא מעלה קדושה ונבדלת, קרובה למעלת האלוקים"⁴⁸.

"הטעם שהמשיח רוכב על החמור, מפני שלמעלת המשיח שהוא נבדל לגמרי והוא מתרומם מעל החומר"⁴⁹. כמו שדמותו של מלך המשיח היא דמות פלאית, לא שגרתית, רבת גוונים, כך נתפסת גם תקופתו בדברי ימי עולם. תיאורים רבים ותחזיות שונות נאמרו על תקופת המשיח, מהם גילויי אורה, ומהם תופעות של צללים רבים. כינויים מיוחדים נקבעו לתקופה זו: "ימות המשיח", "עקבתא דמשיחא", "חבלי משיח", "דור

42. ישי יא ה, והשווה תהי עב – תיאור המלך האידיאלי.

43. ישי נב ג.

44. ילקוט שמעוני שם; תנחומא תולדות יד; וראה קהלת רבה פרק ז, דרשה דומה לגבי חכמתו המופלגת של שלמה, אלא ששם המובן שונה קצת.

45. תהי קי א.

46. ילקוט שמעוני, תהי פרק קי, סי' תתסט.

47. זכי ט ט; סנהדרין צח ע"א; פרקי דר' אליעזר לא; ילקוט שמעוני, פרי וירא, אות צח.

48. מהר"ל, גבורות ה', פרק כט.

49. מהר"ל, נצח ישראל, פרק מ, בדילוגים.

שבן דוד בא בו" ועוד. בכל התחזיות רבות האנפין הללו רב הסתום על המפורש. ביחס לרבות מהן נאמנים עלינו דברי הרמב"ם:

"כל אלו הדברים וכיו"ב [התחזיות לימות המשיח] לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו. שדברים סתומים הם אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש מחלוקת בדברים אלו. ועל כל פנים אין סידור הווית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בעניינים אלו וכיו"ב, ולא ישימם עיקר, שאין מביאים לא לידי יראה ולא לידי אהבה"⁵⁰.

לצורך הבנת התופעות החזויות הללו נבחין בין תופעות האמורות להתרחש **קודם הופעת המשיח** וככהנה אליה לבין תופעות שתתרחשנה **עם הופעת המשיח ולאחריה**. עיון מדוקדק במקורות מביא לידי הבנה שבתקופה של טרום הופעת המשיח תהיינה צרות רבות ורעות, מלחמות ואנדרלמוסיה כללית. אלה הם **הצללים** שבימות המשיח. בעת הופעתו ולאחריה מופיעים **גילויי אורה**, השבת העולם על כנו, תיקון עולם במלכות שדי, והשבת האושר האישי לאדם ולחיים. מאחר ש"אין סידור הווית דברים אלו עיקר בדת" (רמב"ם), לא נאריך בתיאור התופעות הללו. נסתפק בהגדרות כלליות ובציוני מקורות, ורק באותן תופעות שיש להן ביטוי אקטואלי בתקופתנו, נרחיב מעט במובאות קצרות.

נזכרו בתחילה **בהופעת הצללים**, ולאחר מכן **בגילויי האורות**.

ה. הופעת הצללים בימות המשיח

1. שפל רוחני ומוסרי – אחת התופעות הבולטות החוזרת ונשנית בתיאורים על ימות המשיח היא התופעה של שפל רוחני ומוסרי באופן של חריגה מכל המוסכמות האנושיות המקובלות. "המלכות [האמורה לייצג את החוק] תיהפך למינות, בית הוועד [האמור לסמל את הטוהר והמוסריות] יהיה לזנות"⁵¹.

"בזמן האחרון תהיינה ירידות רוחניות שהולכים מדחי אל דחי, וללא אמונה גברו בארץ. בשאט נפש עוברים על כל התורה כולה. רוחות חדשות מנשבות מיזם ליום וכאילו משכיחים שם ה' בעולם. וכל זה גורם להחלשת האמונה לומר: האלה הם בנים אהובים? והאם דור כזה הוא דורו של משיח?"⁵²

2. שפל כלכלי וצרות רבות – "בעקבתא דמשיחא צרות רבות ורעות תהיינה, קרנם של הגויים רוממה וישראל יהיו מדרס לרגליהם, הגויים עושים בהם שמות וכאילו רואים את ההיפך ממה שנאי: 'שומר ה' את כל אוהביו', ואת כל הרשעים ישמיד"⁵³, כי האוהבים נשמדים ר"ל וקרני רשעים גבוהות"⁵⁴. "דור שבן דוד בא בו, חכמי הדור מתים והנותרים עיניהם כלות ביגון ואנחה. צרות רבות ורעות באות על הציבור וגזירות קשות

50. רמב"ם, הלי מלכים, יב ב.

51. סוטה מט ע"ב; סנהדרין צז ע"א.

52. מי מרום, חלק ו, עמי קלט.

53. תהי קמה כ.

54. מי מרום שם, עמי קסה-קסו.

מתחדשות ומשתלחות. עד שהראשונה קיימת, אחרת באה ונסמכה לה... חצי רעב משתלחים ורעב גדול בא⁵⁵. "אין בן דוד בא, עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא"⁵⁶.

3. אנדרלמוסיה חברתית – "דור שבן דוד בא בו, נערים ילבינו פני זקנים, זקנים יעמדו בפני נערים, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, הבן אינו מתבייש מאביו, פני הדור כפני הכלב..."⁵⁷.

4. קטיגוריה בין תלמידי חכמים – "דור שבן דוד בא, קטיגוריא בתלמידי חכמים"⁵⁸. "הרבה משטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם"⁵⁹. ובכלל זה גם קטיגוריה בתלמידי חכמים בינם לבין עצמם, ריב ומדנים משתלחים ביניהם⁶⁰.

5. מלחמות בין עמים – "אם ראית מלכויות מתגרות אלו באלו, צפה לרגלו של משיח"⁶¹.

6. השתקעות בחושניות ובהמיות – "דרא דמלכא משיחא, הוא בבחינת חמור, כמו שאמרנו בתיקוני הזוהר⁶²: 'טב מלגאו וביש מלבר'⁶³. החמור מסמל את ההתגשמות והבהמיות היתרה, אם כי יש בו גם צד קדושה, שהוא קדוש בכורה, ובוזה שונה הוא משאר בהמות טמאות⁶⁴. "אתה מוצא לפני ימות המשיח שאין עתידים למרוד אלא מתוך אכילה ושתייה ושלוה"⁶⁵. הרואה את הזוללות שבדורנו עד להסתאבות מבין היטב את משמעותם של הדברים הללו.

"מקובלים אנחנו שמרידה רוחנית תהיה בארץ ישראל ובישראל, בפרק שהתחלת תחיית האומה תתעורר לבא. השלווה הגשמית שתבא לחלק מהאומה, אשר ידמו שכבר באו למטרתם כולה, תקטין את הנשמה. השאיפה לאידיאלים נשאים וקדושים תחדל, הרוח ירד וישקע, ויבואו ימים אשר תאמר אין בהם חפץ..."⁶⁶. רבים מהוגי דורנו מדגישים את ההשתקעות בחושניות ובהמיות כאפיינית לדורנו, ובייחוד בתחום הפריצות וגילוי עריות⁶⁷.

7. מאיסה בכל קודש – "בסוף הימים הסטי"א מתגברת מאוד... וכל רצונה וחפצה הוא בהפצת כפירות איומות"⁶⁸. "אם תראה דור שמחרף ומגדף, צפה לרגלי מלך המשיח, דכתיב⁶⁹ 'אשר חרפו עקבות משיחך'⁷⁰.

55. שיר השירים רבה ב כט; וראה סנהדרין צו ע"א.
56. סנהדרין צח ע"א; וראה מהר"ל, נצח ישראל, פרק טל.
57. שיר השירים רבה שם; סוטה מט ע"ב; סנהדרין צו ע"א.
58. כתובות קיב ע"ב.
59. רש"י שם.
60. ליקוטי מוהר"ן.
61. בראשית רבה מב ז. וראה עוד: סנהדרין צו ע"א; ילקוט שמעוני ישעיהו פרק ס, ס"י תצט; פסיקתא רבתי, ס"י לו.
62. תיקון ס.
63. מי מרום, חלק ו, עמ' קמד.
64. ראה "כבשונה של תקופתנו", עמ' רפח.
65. ספרי האזינו טו.
66. אורות, עמ' פד, מד.
67. ראה בהרחבה: הרב ז' תנעמי, כבשונה של תקופתנו, מדור ב כולו.
68. מי מרום, חלק ו, עמ' קסה.
69. תהי' פט.
70. שיר השירים רבה ב כט.

8. **הרמת קרנם של רשעים** – בדורו של משיח שנאה עזה תהיה מצד הרשעים כלפי תלמידי חכמים, הערב רב מחרימים תלמידי חכמים ומחשיבים אותם ככלבים מאוסים⁷¹. "כמה מפריצי ישראל יתהפכו לחזור אל הגויים, ויבואו עמהם לעשות מלחמה על מלך המשיח..."⁷².

"לפני הזמן אשר הקב"ה ישיב נקם לצריו, עולים לגדולה כל הצוררים אויבי ה', האומרים ערו עד היסוד בה, ולא יזכר שם ישראל עוד. מתמנים המה לראשים, והם הם הממיטים שואה בעולם... אנשי רשע אלה שהועלו לראש, אין עוד לבם ברשותם... ויש שגם עם מזימת רשעים יהיה שם שמים שגור בפייהם כמתלהלהים כלפי מעלה ושבע תועבות בלבם"⁷³.

9. **התגברות החוצפה** – כל התחזיות לימות המשיח מציינות את התגברות החוצפה לממדים מבהילים. "בעקבות משיחא חוצפה יסגיי"⁷⁴ היא סיסמה ידועה ושגורה בכל פה. "אין בן דוד בא אלא בדור שפניו חצופות וחייב כליה"⁷⁵. "בשעה שבקש יעקב אבינו גלות את הקץ, נתגלגל לפניו הדור האחרון שבעקבתא דמשיחא על כל החוצפה וההפקרות שלו, ונודעו עד שנסתלקה ממנו שכינה"⁷⁶.

"בעתות' גאולה, בתקופה שלפני הרת עולם, שקודם להויה יצירת חדשה ונפלאה – מתגברת חוצפה, וסער מתחולל הולך וזועף. פרצים אחר פרצים יפרצו. חוצפה מחוצפה תגדל, מאין קורת רוח בכל האוצר הטוב של האור המוגבל והמצומצם... נשמות התוהו, המתגלות בעזי פנים שבדור, בועטות הן בחלקי הטוב, בגרעיני האושר המזביל אל המנוחה ושלוות עולמים... בועטות וזועפות, משברות ומכלות, יודות לרעות בשדות זרים, משפיקות בילדי נכרים, מחללות גאון כל צבי ואין נחת"⁷⁷.

הצרות הגשמיות והרוחניות הללו האמורות להתרחש בימות המשיח תהיינה בממדים נוראים ובלתי נסבלים, עד שכמה מחכמי ישראל אמרו: "יתי ולא אחמיניה"⁷⁸ – שמלך המשיח יבוא, אבל אינני רוצה לראות אותו. אני מוותר על התענוג הזה בגלל הצרות הרבות המתלוות אליו"⁷⁹.

את הצורך בהופעת הצללים השונים בעקבתא דמשיחא מסביר המהר"ל מפראג על פי העיקרון השולט בבריאה, "ההעדר קודם להויה"⁸⁰, וסדר הבריאה הוא ש"חשוכא קדים לנהורא"⁸¹. כך גם בימות המשיח, הצללים קודמים להופעת האור.

71. ראה זוהר, נשא, דף קכו ע"א.

72. זוהר, שמות, דף ח ע"א.

73. מי מרום, חלק ו, עמי קכו.

74. סוטה מט ע"ב; סנהדרין צז ע"ב; שיר השירים רבה ב ועוד.

75. שיר השירים רבה ב כט.

76. מי מרום, חלק ו, עמי רד.

77. אורות, עמי קכב, בדילוגים קלים.

78. סנהדרין צח ע"ב.

79. עיין בסוגיה שם. חכמי ישראל אחריים לא הסכימו להערכה זו, ונראה ממהלך הדברים שם שמסקנת

הגמי גם היא אינה נוטה לדעה זו.

80. עיין ב"נצח ישראל", פרקים נבחרים בנושא זה.

81. שבת עז ע"ב.

ו. גילויי האורה בימות המשיח

לעומת התחזיות הקודרות הללו מרהיבים עד למאוד גילויי האורה בימות המשיח. הם מפציעים בכל זוהרם והודם, משמחים כל לב, מעודדים כל כושל, מנחמים כל רוח נכאה ומקנים אושר-עד ושמחת עולמים לכל נשמה ונשמה.

רבים ועשירים הם גילויי האורה לימות המשיח, גוונים וצבעים שונים להם כצבעי הקשת. מוארים הם באור יקרות באוצר הרוח הרחב והמקיף אשר לישראל בכל הרבדים הספרותיים למן תקופת הנבואה דרך עולמות הדרש, האגדה והמחשבה ועד לאחרון ההוגים והמשוררים.

בכלליות הגדירו חז"ל ואמרו: "כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח"⁸² – כל הטובות והנחמות שניבאו עליהן הנביאים, כולן לימות המשיח⁸³. מאמר קצר זה דיו להעיד כמאה עדים על ריבוי האורות אשר לימות המשיח. תקצר היריעה מכדי להקיף כאן כל אותו העושר הצפון הנפלא. כדי להתבסס מעט מאוצר בלום זה נצביע על גילויים אחדים עיקריים בקצירת האומר.

1. הסרת שעבוד מלכויות – "אמרו חכמים⁸⁴: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד"⁸⁵. ובנבואות הנביא ישעיהו:
"כה אמר ה' גואל ישראל קדושו, לְבָזֶה־נִפְשׁוּ, לַמַּתְעֵב גּוֹי, לַעֲבַד מוֹשְׁלִים, מַלְכִים יִרְאוּ וְקָמוּ, שָׂרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ, לַמַּעַן ה' אֲשֶׁר נֶאֱמַר, קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וַיִּבְחָרְךָ"⁸⁶. "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקתיך. אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו, וידעת כי אני ה' אשר לא יבושו קווי"⁸⁷. "והלכו אליך שחוח בני מעניך, והשתחוו על כפות רגליך כל מנאציך..."⁸⁸. ובפסיקתא רבתי⁸⁹:

"צפה הקב"ה במשיח ובמעשיו קודם שנברא העולם וגנזו למשיח ולדורו תחת כסא הכבוד שלו.

אמר שטן לפני הקב"ה: רבוש"ע! אור שנגנז תחת כסא שלך למי? א"ל: בא וראה אותו. כיון שראה אותו נדדעזע ונפל על פניו ואמר, בודאי זהו משיח שעתיד להפיל לי ולכל שרי אומות העולם..."

2. שלום אוניברסלי – במקורות שונים ביהדות משולות אומות העולם לחיות טרף⁹⁰. חיות אלו הפכו את ההיסטוריה האנושית לגיוגל שבו תרמוש כל חיתו יער. ההיסטוריה כולה רצופה מלחמות, ואין קץ לנהרי נחלי הדם והדמעות כתוצאה מהמלחמות הללו. מלך המשיח יביא קץ וסוף למלחמות-עד אלו, ויביא לעולם את בשורת השלום האמיתי המקווה.

"חזה היות בחזוי ליליא, וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה הוה, ועד עתיק יומיא

82. ברכות לד ע"ב.

83. רשיי שם.

84. ברכות לד ע"ב.

85. רמב"ם, הלי מלכים, פ"יב ה"ב.

86. ישי מט ז.

87. שם מט כג.

88. שם ס יד.

89. פרשה לו.

90. ראה: דניאל ז; ויקי"ר פרי יג, ה; רמב"ם הלי מלכים, פ"יב ה"א; אג"ת לרמב"ם; רמב"ן ברי"ג, ס' סימול כל ההיסטוריה בששת ימי המעשה, היום שנבראו החיות סמל לאלף שבו שולטות האומות.

מטה, וקדמוהי הקרבוהי. וליה יהיב שלטן ויקר ומלכו וכל עממיא, אומיא ולשניא ליה
פלחון...⁹¹

ובישעיהו: "והיה ביום ההוא שרש ישי אשר עמד לנס עמים, אליו גוים ידרשו, והיתה
מנוחתו כבוד"⁹². "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות
ונהרו אליו כל הגוים... ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים, וכתתו חרבותם לאתים
וחניתותיהם למזמרות. לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה"⁹³.
השלום העולמי האמיתי יפנה מקום למלכות שמים עלי אדמות, אחר שזו נדחקה על
ידי מלכויות הארץ⁹⁴.

שלום ואחדות ישכנו גם בתוך מחנה ישראל עצמו. ואם בדברי ימי ישראל נחצה העם
לשתי ממלכות, למחנות רבים, לעדות ולשבטים ולהשקפות רבות ומגוונות אשר פילגו
את העולם ופיצלו אותו לרסיסים, הנה סוף סוף בימות המשיח תגברנה הדעה וההכרה,
ויבינו הכול את האיוולת אשר צופנים בחובם המחלוקות והפירושים. "אהבת חינם"⁹⁵
וישלום דיעות פנימיים⁹⁶ יתפסו את מקומן של שנאת חינם הארורה וחילוקי הדעות
המיותרים.

אם במהלך ההיסטוריה היהודית נתקיימה בכל נוראותה נבואת הפרענות האיומה:
"בעברת ה' צבאות נעתם ארץ. ויהי העם כמאכלת אש, איש אל אחיו לא יחמלו. ויגזר על ימין
ורעב, ויאכל על שמאל ולא שבעו, איש בשר זרעו יאכלו. מנשה את אפרים ואפרים את מנשה,
יחדו המה על יהודה..."⁹⁷ — הנה באחרית הימים תתקיימנה נבואות הנחמה הבאות
במילואן:

"והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו... ונשא נס לגוים, ואסף נדחי
ישראל וקפצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ. וסרה קנאת אפרים, וצררי יהודה יכרתו.
אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים"⁹⁸.

לעתיד לבוא יתרחש החיזיון הנפלא של אחדות ישראל, חלום כה נכסף בכל הדורות:
"דבר אליהם כה אמר ה' אלוקים, הנה אני לקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי
ישראל חבריו, ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד, והיו אחד בידים... ועשיתי
אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל, ומלך אחד יהיה לכלם למלך, ולא יהיו עוד לשני גוים, ולא
יחצו עוד לשתי ממלכות עוד... ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם"⁹⁹.

השלום האוניברסלי יתן את אותותיו גם בעולם הטבע עצמו. אותה מלחמה ארורה
שבין האדם לטבע ושבין יצורי עולם בינם לבין עצמם תבוא אל קצה:
"וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירביץ... ושעשע יונק על חור פתן ועל מאורת צפעוני גמול
ידו הדה"¹⁰⁰. "וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים ורמש
האדמה..."¹⁰¹.

91. דני יג-יד. תרגום חפשי: ראיתי בחזון לילה והנה עם ענני שמים כדמות אדם הופיע [— בעוד אומה ייע
משוללת לחיות, מלך המשיח משולל לאדם-מלאך]. ועד לפני עתיק יומין הקב"ה הביארוהו, ולו מעניקים
שלטון, כבוד ומלכות, וכל העמים, האומות והלשונות אותו יעבדו.

92. ישי יא י.

93. שם ב ב, ד.

94. ראה עוד להלן סעיף 11.

95. ראה מוסר הקודש, עמי שכד.

96. ראה אורות הקודש ח"א, עמי יא, יג.

97. יש"ט יח-כ.

98. שם יא יא-יג.

99. יחי לו יט, כב, כד.

100. ישי יא ו-ח.

101. הושע ב כ. השווה איוב ה כג.

כללו של דבר, דעת אלוקים שתתגלה בעולם ברוב הדרה, תביא להשכנת שלום אוניברסלי בכל חגווי המציאות וההוויה:

"לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹⁰².

3. ביעור הערב־רב מישראל — אחד הכוחות ההרסניים המחבלים כרם ה' צבאות בית ישראל, הוא כוח הערב־רב. זיהוי הערב־רב במדויק ופעילותו ההרסנית המתמשכת הוא סוגיה רחבה בפני עצמה, ולא כאן המקום להאריך בזה¹⁰³.

בהקשר לנידון דידן, הרעיון המשיחי, מובא בספר "קול התור" בשם הגאון מוילנא¹⁰⁴:

"התפקיד הכללי של שני המשיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, הוא הגנה

ומלחמה נגד ג' ראשי קליפות: עשו, ישמעאל, ערב רב...

עיקר השאיפה של הערב־רב היא לזווג את עשו וישמעאל ולהפריד בין שני

המשיחים, וכאן ובזה עיקר עבודתנו ומלחמתנו...

הערב־רב הוא שונאנו הכי גדול... ולכן המלחמה אתם היא המלחמה הכי קשה

ומרה... וכל מי שאינו עוסק בפועל במלחמה נגד הערב־רב, נעשה ממילא שותף לו,

יהיה מי שיהיה, ומוטב לו שלא נברא."

לעתיד לבוא נאמר: "ה' בדרך ינחנו ואין עמו אל נכר"¹⁰⁵ — "זה יהא בידי מלך המשיח

שלא תהיה פסולת בישראל"¹⁰⁶.

4. ריבוי השפע בימות המשיח — "באותו הזמן¹⁰⁷ לא יהיה שם רעב ולא מלחמה, ולא

קנאה ותחרות, שהטובה תהיה משופעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר"¹⁰⁸.

ובנבואת הנביא ירמיהו¹⁰⁹:

"ובאו ורננו במרום ציון ונהרו אל טוב ה', על דגן ועל תירש ועל יצהר, ועל בני צאן ובקר,

והיתה נפשם כגן רוה... ורויתי נפש הכהנים דשן, ועמי את טובי ישבעו נאם ה'."

5. ביטול תופעת המוות — "הציפייה שממעל לכל הציפיות היא הסרת המות

ומארתנו... רוח הטומאה יבוער מן הארץ ובלע המות לנצח"¹¹⁰. ובמדרש¹¹¹: "עשרה

דברים עתיד הקב"ה לחדש לעתיד לבא", אחרון שבהם: "אין עוד מות בעולם, שנאמר¹¹²

'בלע המות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים'. אין עוד לא אנחה, לא אנקה ולא

גון, אלא הכל שמחים, שנאמר¹¹³ 'ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה'."

ביטול תופעת המוות יהיה סימן לתיקון כל ההריסות והחורבנות:

"אתה מוצא, כל 'תולדות' שבמקרא חסרים¹¹⁴ חוץ משניים: 'אלה תולדות השמים

והארץ'¹¹⁵, ו'אלה תולדות כרך'¹¹⁶. וטעם גדול יש להם. תולדות השמים והארץ

102. ישי יא ט.

103. ראה לדוגמה: זוהר בראשית כה ע"א-ע"ב; זוהר פרי בשלח ופרי כי תשא ועוד.

104. פ"ב אות ב.

105. דבי לב יב.

106. תקוני זוהר, תיקון יח.

107. בזמן ימות המשיח.

108. רמב"ם, סוף הלי מלכים.

109. יר' לא יב-יד.

110. אורות, עמי לח-לט.

111. שמות רבה פרי טו כא.

112. ישי כה ת.

113. שם לה י.

114. זאת אומרת: בלי האות וא"ו.

115. ברי' ב א.

116. רות ד יח.

מלא — מפני שברא הקב"ה את עולמו ולא היה מלאך המות בעולם. כיון שחטאו אדם וחווה, חיסר הקב"ה כל תולדות שבמקרא¹¹⁷. כיון שעמד פרץ, נעשה תולדות שלו מלא, שהמשיח עומד הימנו, ובימיו הקב"ה מבליע את המות¹⁰⁸.

6. התעוררות העולם הניסי — "אמר רשב"י לר' אלעזר בנו: אלעזר! בזמן שיתעורר מלך המשיח, כמה אותות וניסים אחרים יתעוררו בעולם"¹¹⁹. ובדברי הנביא מיכה¹²⁰: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

יתרה מזו, כל הגדולות והנפלאות שהיו ביציאת מצרים יתבטלו לעומת הנסים והנפלאות שיתגלו בימות המשיח:

"הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד, חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע ישראל מארץ צפונה"¹²¹.

והיינו: "לא שתיעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהיה טפילה לה"¹²².

7. פתיחת שערי חכמה והתחזקות עולם התורה — הגלות האיומה נתנה את אותותיה בכנסת ישראל לא רק במובן הפיזי והחמרי, אלא גם, ובעיקר, במובן הרוחני. "מלכה ושריה בגוים אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה"¹²³. "אתותינו לא ראינו אין עוד נביא, ולא אתנו יודע עד מה"¹²⁴.

זה למעשה עיצומו של החורבן, כדבר הנביא: "הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו, ובינת נבוניו תסתתר"¹²⁵.

לעתיד לבוא, עם התגלות אורו של משיח, גם החורבן הרוחני הנורא הזה יבוא על תיקונו:

"בשש מאות שנה לאלף הששי [— הוא זמן ימות המשיח] יפתחו שערי החכמה למעלה ומעיינות החכמה למטה ויתתקן העולם להכנס לאלף השביעי, כאדם המתקן עצמו ביום הששי בבוא השמש כדי להכנס לשבת... וסימנך¹²⁶: בשנת שש מאות שנה לח"י נח... נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו"¹²⁷. ובזוהר ויקרא¹²⁸: "א"ר יהודה: עתיד הקב"ה לגלות סודות עמוקים בתורה בזמן מלך המשיח, משום שמלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. וכתיב¹²⁹: 'ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר, דעו את ה', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם". הצימאון לתורה ולדעת אלוקים יגבר עד שיישכחו צמאונות אחרים: "הנה ימים באים נאם ה' אלוקים, והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים — כי אם לשמוע את דברי ה'"¹³⁰.

117. דהיינו: המציאות נעשתה פגומה וחסרה.

118. שמות רבה ל ב.

119. זוהר, שמות ח ע"א, ועיי"ש תיאור מהלך הנסים שיתרחשו אז.

120. מיכה ז טו.

121. יר' כג ז-ח.

122. ברכות יב ע"ב.

123. איכה ב ט.

124. תהי' עד ט.

125. יש' כט יד.

126. ברי' ו יא.

127. זוהר פרי' וירא, דף קיז ע"א, עם פירוש הסולם עמי' קלב (תרגום של בעל הסולם).

128. דף כג ע"א.

129. יר' לא לג.

130. עמוס ח יא. וראה עוד ב"ר תולדות כו א, סוד הרעב המתגלגל ובא לעולם. ועיי' "ריח מיס" לרב בר-שאול זצ"ל, עמי' 55-58.

על הפסוק בזכריה¹³¹ העוסק באחרית הימים: "והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון", דרשו חז"ל, "א"ר יוסי בר חנינא יקפאון כתיב, דברים המכוסים מכס בעוה"ז, עתידים להיות צפויים לעוה"ב, כהדין סמיא דצפי, דכתיב¹³²: "והולכתי עורים בדרך לא ידעו" וגו', כסומא הזה שנתפתחו עיניו ורואה, כן יתפתחו עיני ישראל בתורה לעתיד לבא¹³³. ובצורה ציורית מרשימה אומר התנא דבי אליהו זוטא: "עתיד הקב"ה להיות יושב בגן עדן ודורש, וכל הצדיקים יושבים לפניו, וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם, וחמה ומזלות מימינו של הקב"ה, ולבנה וכוכבים משמאלו, והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן על ידי משיח"¹³⁴.

כל כך יהיה גדול כוחה של תורה בימות המשיח עד שדרשו חז"ל את המקרא: "כי אם שנים הרבה יחיה... כל שבא הבל"¹³⁵ — "תורה שאדם לומד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח"¹³⁶.

הרמב"ם חותם הלכות משיח בתשוקה העצומה שתהיה בעתיד לדרישת התורה והחכמה, ובתנאים האידיאליים שייווצרו לשם כך:

"לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שידו בעכו"ם, ולא כדי שינשאו אותם העמים [ולא כדי לרכב על סוסים]¹³⁷, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח — אלא כדי שיהיו פנוין בתורה וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיזכו לחיי העולם הבא"¹³⁸.

8. התעלות הקדושה — במסי ערכין¹³⁹ שנינו: "תניא ר' יהודה אומר: כנור של מקדש — של שבעה נימין... של ימות משיח — שמונה נימין... ושל עולם הבא — עשרה נימין". וסוד העניין: "שהשלימות של העוה"ז אינו רק עד ז', כי העוה"ז, הוא עולם הטבע שנברא בשבעת ימי בראשית. ולימות המשיח של שמונה נימין, כי השלימות שיהיה לימות המשיח, יהיה על טבעי..."¹⁴⁰.

9. הכרת האומות בעליונות הרוחנית של ישראל — אחד הייעודים שהבטיח הקב"ה לישראל בתוקף תפקידם ומעמדם באומות¹⁴¹ הוא: "ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה, לתהלה ולשם ולתפארת, ולהיותך עם קדוש" וגו'¹⁴². עליונות זו אין פירושה עליונות של שתלטנות או גזענות, כפי שנוטים רבים לחשוב, אדרבא, במובן הזה נאמר¹⁴³ "כי אתם המעט מכל העמים". עליונות זו היא במובן של סמכות רוחנית, עליונות של הכרה מצד העמים שאכן ישראל הוא נושא דבר אלוקים עלי

131. זכי יד ו.
132. יש' מב טז.
133. במדבר רבה פרי יט ד.
134. תנא דבי אליהו זוטא, פ"ב.
135. קה"י א ת.
136. קהלת רבה, שם.
137. הקדמה לפ"י חלק.
138. רמב"ם סוף הלי מלכים, והשווה הלי תשובה פ"ט ה"ב, והקדמה לפ"י חלק.
139. דף יג ע"ב.
140. מהר"ל, נצח ישראל, פ"י יט.
141. לדוגמה, ראה: זוהר, פ"י פנחס, רכה; ובמקביל כוזרי מ"ב סעי' לב: "ישראל באומות — כלב באיברים"; וכן ישעיהו פרק ס: "והלכו גויים לאורך" ועוד.
142. דבי כו יט.
143. דבי ז ז.

אדמות. עליונות זו לא מומשה, למצער, במילואה אפילו פעם אחת בהיסטוריה, מלבד, בימי דוד ושלמה¹⁴⁴.

וכיון ש"דבר אלוקינו יקום לעולם"¹⁴⁵, "ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם"¹⁴⁶, הרי שהבטחה זו צריכה להתממש אי פעם, ואמנם מכל חזון הנביאים עולה שהבטחה זו אכן תתממש לעתיד לבוא בימות המשיח.

להלן מקצת מן המקורות המצביעים על כך:

★ יש' ב ב – "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים. והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלוקי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה בארחתיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

★ זכ' ח כ-כב – "כה אמר ה' צבאות עוד אשר יבואו עמים ויושבי ערים רבות. והלכו יושבי אחת אל אחת לאמר נלכה הלוך לחלות את פני ה' ולבקש את ה' צבאות אלכה גם אני. ובאו עמים רבים וגוים עצומים לבקש את ה' צבאות בירושלים ולחלות את פני ה'".

גם הדתות הגדולות – הנצרות והאיסלם – הרואות בעולם מונופול שלהן, לעתיד לבוא יכירו בעליונותה ובאמתה של תורת ישראל האמיתית "ויודו בשורש אשר יצאו ממנו"¹⁴⁷.

★ רמב"ם, הלי' מלכים, פי"א הלי' ד: "אבל מחשבות בורא העולם אין כח באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו, ולא מחשבותינו מחשבותיו, וכל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו, "אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח, ולתקן העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר¹⁴⁸: 'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד...', וכשיעמוד המלך המשיח ויצליח וירום וינשא, מיד הם כולם חוזרים ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ושנביאיהם ואבותיהם הטעום"¹⁴⁹.

★ כוזרי, מ"ד, סעיף כג: "הדתות האלה – הנצרות והאיסלם – הן רק הכנה והקדמה למשיח המיוחל, אשר הוא הפרי. ובאחרית הימים, בהודותן בו, תהיינה הן פריי, והיה העץ כולו אחד. אז יעריצו את השורש אשר לפניו היו מבזים אותו".

אם לכל אורך ההיסטוריה ישראל סבל בשל ייעודו הרוחני הזה, נשא חרפה מכל האומות על לא חמס עשה ולא עוול בכפו¹⁵⁰, הרי לעתיד לבוא יכירו הכול כי הוא בעצם ייעודו ותפקידו המוסרי האידיאלי נשא את האושר האידיאלי המצופה והמיוחל לכל באי עולם. עם התגלות האמת האלוקית הזאת בעולם, ידעו הכול את סוד הקשר העמוק בין האידיאה המוסרית בחיים לבין אידיאת האושר¹⁵¹, שישראל הוא הנושא שתי האידיאות הללו.

"עד תור הגאולה העתידה השפענו על העולם רק לימודי חובות, מוסר וצדק, היוצא מדעת אלוקים אמת, וחובות אין העולם חפץ לקבל, ואם הוא מקבל נשאר בלב טינה על המעורר הראשי לידיעת החובה, שאינה נותנת להנפש הברברית להתפשט בכל מאווייה.

144. מלי"א ה יד: "ויבואו מכל העמים לשמוע את חכמת שלמה וגו'".

145. יש' מ ח.

146. מתוך נוסח ברכות אחרונות להפטרות.

147. כוזרי, מ"ד, סעיף כג.

148. צפי ג ט.

149. המדפסות הרגילות של הרמב"ם לא נמצא הקטע הזה, כי הושמט מטעמי צנזורה. ראה "רמב"ם לעם", הוצאת מוסד הרב קוק.

150. ראה יש' פרק נג.

151. ראה דרך הקודש, פרק מ-מא.

אבל בבוא התור של אור העולם להגלות, יודע לעולם שדרכי החיים של העונג האמיתי אנחנו משפיעים בעולם, את אושר החיים הנותן לו את ערכו, אשר מבלעדו הוא שלול כל ערך. ועונג ואושר, זהו דבר השווה לכל על כל פנים לחשוק בו, ואת המקור המשפיע אושר ועונג מכבדים ומחבבים, ועל כן יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגויים בכנף איש יהודי¹⁵².

10. התחדשות כללית בהוויה – אחת התופעות המרנינות שתתרחש בימות המשיח היא התופעה של ההתחדשות שתתגלה בהוויה כולה. הגאולה העתידה להיות בימות המשיח, עצם אופייה ומהותה יהיה התחדשות כללית בהוויה ובמציאות, בחיי גוי ואדם. המציאות תהיה אז "הוויה חדשה לגמרי"¹⁵³: "כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה... כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מנגד עיני"¹⁵⁴.

המדרש¹⁵⁵ מצביע על סדרה ארוכה של חידושים שיהיו לעתיד לבוא, מהפכה של התחדשות כללית – "עשרה דברים עתיד הקב"ה לחדש לעתיד לבא": התחדשות בהוויה הקוסמית כולה, התחדשות בהוויה הכלל אנושית, התחדשות בחיי הטבע – החי והאדם – התחדשות בחיים ובמציאות ועוד ועוד, עיי"ש.

גולת הכותרת של סדרת החידושים הללו תהיינה השלווה, השמחה וחדוות החיים שיזכו להן הבריות: "אין עוד בכי ויללה בעולם, אין עוד מות בעולם, אין עוד לא אנהא, לא אנקה ולא יגון, אלא הכל שמחים. שנאמר¹⁵⁶: "ופדו"י ה' ישובו ובאו ציון ברנה"¹⁵⁷.

11. הכרה במלכות שמים – גולת הכותרת בגילוי ימות המשיח היא החיזיון הנעלה והנכסף, החיזיון של ההכרה במלכות שמים.

במשך דברי ימות עולם האדם מתמרד כנגד קונו: "ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלוקים"¹⁵⁸, "ויצא קין מלפני ה'"¹⁵⁹, "ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'"¹⁶⁰, "אמר נבל בלבו אין אלוקים"¹⁶¹ ועוד רבות כהנה.

הווייתו המתמדת של האדם היא: "כי מלפני ה' הוא בורח"¹²⁶. "כך זה כל ימיו... וכך דעתו ומגמתו תמיד"¹⁶³. בניגוד למצופה ממנו: "אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך"¹⁶⁴.

והנה סוף סוף יבוא היום שבו האדם יפסיק להתחמק, יחדל מלברוח, ויכיר בריבונו, באביו שבשמים. הכרה זו אכן בו תבוא בימות המשיח: "כי אז אהפוך אל עמים שפה

152. מוסר הקודש, עמי קצב.

153. מהר"ל, נצח ישראל, פרי לט, עיי"ש בכל הפרק. וראה ילקוט שמעוני, ישעיהו פ"מ, ס"י תמוז: "אלף. שנים עתיד הקב"ה לחדש בהן את עולמו".

154. יש' סה טז-יז.

155. שמ"ר פ"י טו כא.

156. יש' לה י.

157. שמ"ר פ"י טו כא.

158. ב"ר ג ח.

159. שם ד טז.

160. יונה א ג.

161. תה"י ד א.

162. יונה א י.

163. פירוש הגאון מוילנא, לספר יונה א י. הגאון מפרש את ספר יונה בדרך אליגורית, כמשל על האדם: "ענין הנביא יונה רומז על נשמת האדם" עיי"ש. בדרך זו הוא מסביר את מוטיב הבריחה של הנביא, כרמז לבריחת האדם והתחמקותו מפני קונו.

164. תפילת נעילה.

ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד"¹⁶⁵. "והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד"¹⁶⁶.

אם לאורך כל ההיסטוריה שלטה בעולם רוח עיוועים שהרחיקה את האדם מדעת קונו והטריפה את דעתו, הרי לעתיד לבוא יערה הקב"ה רוח ממרום¹⁶⁷. דעת ה' תשרור בעולם, והכול ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם¹⁶⁸. האנושות שפתחה את דרכה ב"שפה בלולה"¹⁶⁹ תבוא לידי בשילות בהכרתה ותחתום את דרכה ב"שפה ברורה"¹⁷⁰, בידיעת ה' מתוך הכרה מלאה. הכרה זו בה' ותיקון עולם במלכות שדי הם תשוקתה הנכספת ותפילתה המתמדת של כנסת ישראל:

"על כן נקוה לך ה' אלוקינו לראות מהרה בתפארת עוזך, להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון, לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ, יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון"¹⁷¹. "הופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וידע כל פעול' כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה"¹⁷².

בבוא העת הגדולה של התגלות מלך המשיח, תתמלאנה משאלות הלב הללו, ויתממשו כל החלומות הגדולים בהתגלות מלכות שמים עלי אדמות. "עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו"¹⁷³. "עת הזמיר הגיע – הגיע זמנם של ישראל להגאל. עת הזמיר הגיע – הגיע זמנה של מלכות כותים שתכלה. עת הזמיר הגיע – הגיע זמנה של מלכות שמים שתתגלה! וקול התור נשמע בארצנו – זה קולו של מלך המשיח, המכריז ואומר: 'מה נאוו על ההרים רגלי מבשר"¹⁷⁴.

השקף העולמי המסואב, שדחק את רגלי השכינה ושלט בעולם שלטון עריצים יפנה את מקומו מפני כבוד מלכות שמים העומדת להיגלות:

"נכתם עון שופכי הדמים, מלכי אדמה הזדים וכל מרגיזי ארץ. לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו. והכפרה מוכרחת לבא: ביטול כללי לכל מכונות התרבות של עכשיו, עם כל שקרן ותרמיתן, עם כל זוהמתן הרעה וארסן הצפעוני. כל התרבות, המתהללת בצלצלי שקרים, מוכרחת להכחד מן העולם, ותחתיה תקום מלכות עליונית קדישין. אורם של ישראל יופיע, לכונן עולם בעמים בעלי רוח חדשה, בלאומים אשר לא יהגו ריק ולא ירגזו עוד על ה' ועל משיחו, על אור חיי העולם ועל התום והאמונה אשר לברית עולמים. וישראל יראה בעיניו שלומות רשעים, יצעד על חרבנם של המתהללים באלילים החדשים, כאשר צעד על חרבות בבל ואשור העתיקות. אז ידע ויווכח, כי אך בו אל אלוקי ישראל מושיע..."¹⁷⁵.

165. צפי ג ט.

166. זכי יד ט.

167. ראה ישי לב טו.

168. ראה ירי לא לג.

169. ראה ברי יא א-ט ופ"י הרב הירש שם.

170. ראה צפי ג ט.

171. מתוך "עלינו לשבח".

172. מתוך תפילת העמידה לימים נוראים.

173. שה"ש ב יב.

174. שיר השירים רבה ב כט.

175. אורות, עמי טו-טז.

החיזיון הנפלא של התגלות מלכות שמים עלי אדמות יהיה החיזיון הגדול בכל שפעת האורות אשר לימות המשיח. יצורי עולם כולם יכירו בבוראם, בני אדם יכירו בטעותם, באיוולתם ובכחשם, והעולם כולו יתוקן במלכות שדי.
"ויאתיו כל לעבדך, ויברכו שם כבודך. ויגידו באיים צדקך, וידרשוך עמים לא ידעוך, ויהללוך כל אפסי ארץ, ויאמרו תמיד יגדל ה'. ויזבחו לך את זבחיהם, ויזנחו את עצביהם, ויחפרו עם פסיליהם, ויטו שכם אחד לעבדך. וייראוך עם שמש מבקשי פניך, ויכירו כח מלכותך. וילמדו תועים בינה, וימללו את גבורתך, וינשאוך מתנשא לכל לראש, ויסלדו בחילה פניך, ויעטרוך נזר תפארה. ויפצחו הרים רנה, ויצהלו איים במלכך, ויקבלו על מלכותך עליהם, וירוממוך בקהל עם, וישמעו רחוקים ויבואו, ויתנו לך כתר מלוכה"¹⁷⁶.

176. מתוך תפילת המוסף לימים נוראים, נוסח אשכנז.